

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR INTERMÉDIA

STUDIO INTERMEDIA

VEGÝNA

VEGÝNA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DIPLOMA THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

Mgr. MARTIN ŽÁK

MgA. PAVEL STEREC PhD.

BRNO 2019

OBSAH:

TEXTOVÁ ČÁST	s. 5 - 10
OBRAZOVÁ ČÁST	s. 11 - 13

TEXTOVÁ ČÁST

Anotace řešené problematiky

Projekt je snahou o vytvoření dlouhodobě udržitelné a samosprávné sociální skulptury ze studentek a studentů FaVU VUT. Za jakých podmínek lze nahlížet studentský klub jako umělecké dílo? Opřít se lze jak o vztahovou estetiku, tak tradici participativního umění a tzv. užitný obrat v umění.

Motivace k realizaci projektu

Na fakultě se pohybuji již několik let a už na staré budově na Údolní jsem si všiml, že mají studenti FaVU tendenci se meziateliérově sdružovat. Činí tak hojně na jednotlivých ateliérech, ale vždy byla patrná tendence vyhledávat v rámci školy prostory neutrální. Bohužel, jak staré, tak nové budovy fakulty takovými místy prakticky nedisponují. Takto vznikl už legendární prostor u „kávomatu“ na staré budově na ulici Údolní. Jednalo se o rozšířený prostor v krčku spojující dvě části oné budovy. Tento prostor disponoval stolem, křesly a pochopitelně též automatem na kávu. Právě zde se velmi nečistota nakupilo klidně i patnáct a více studentů. Tato koncentrace často vedla k jedinečným uměleckým akcím spontánního a uvolněného charakteru (od freestyle malování provokované Václavem Stratilem, přes hudební jamy, až po wrestlingové souboje). Prostor u „kávomatu“ též sloužil jako detašované pracoviště Ateliéru Pavla Ondračky. Tento potom v tradici scházení se na chodbě pokračoval i ve 3. patře budovy U4 v novém areálu FaVU.

Cíle a praktický přínos projektu

Od září roku 2018 se spolu s dalšími studenty a Pavlem Stercem snažíme vytvořit o trochu více důstojné místo pro setkávání a to provozováním studentského klubu s možností stravování v prostorách bývalé kantýny FaVU. Motivací pro vznik tohoto projektu je mj. také můj zájem o sociálně kritické a komunitní umění spojené s praxí 1:1. Od začátku si tak kladu následující cíle: realizace komunitního uměleckého projektu; znovupoložení otázky o charakteru produkce a recepce participativního uměleckého díla. Obrat od diváků k uživatelům; propojení studentstva rozličných ateliérů; zapojení studentek a studentů do zajištění chodu školní kantýny a studentského klubu; poskytnutí prostoru pro studentské aktivity - workshopy, přednášky, debaty, promítání, etc.; snížení environmentálního dopadu stravování se ve škole, a to za pomoci přípravy a podávání rostlinných pokrmů.

Popis projektu

Projekt jsme nazvali Vegýna, což je kombinací slov *vegan* a *kantýna*. Přestože jsme měli do začátku jen zlomek gastronomického vybavení, potřebného k plnění požadavku vedení fakulty na stravovací kapacity, rozhodli jsme se projekt realizovat a potřebné vybavení sehnat svépomocí. Zde je třeba už s předstihem uvést, že se nám to do značné míry podařilo, avšak vybavení je stále krajně nedostačující četným požadavkům na přípravu a vydávání většího množství porcí jídla naráz. Naučili jsme se však pracovat s tím, co máme, a celý kolektiv, podílející se na projektu, toto omezení spíše semklo. Stravy je tak podávána přes semestr v pondělí až čtvrtek od 11:00 do 18:00. Přičemž v pondělí, úterý a čtvrtek je k dispozici kromě běžného sortimentu (chleby s pomazánkou, zákusky, koláče, quiche, limonády, piva, ...) zpravidla též polévka či hlavní jídlo. Ve středu se konají ateliérové schůzky a ve škole jsou tudíž téměř všichni, což znamená znásobení běžného sortimentu a navíc podávání jak polévky, tak hlavního chodu. Ve středu se navíc podílí na chodu kuchyně a baru také externisti, aby studenti, podílející se na projektu, mohli bezstarostně navštěvovat své ateliérové schůzky. Mimo semestr se otevírací doba i množství navařeného jídla přizpůsobují harmonogramu školního roku na fakultě, a s tím spojené fluktuaci studentů. Dále je Vegýna též oslovována vedením fakulty ve věci přípravy občerstvení na konference, oslavy, vernisáže, zasedání, etc. Ke stravovací části projektu je vhodné ještě zmínit, že mnozí studenti, kteří jsou jeho součástí, se díky němu naučili vařit čistě z rostlinných surovin, a někteří se dokonce odhodlali k vaření úplně poprvé. Z důvodů snahy o co nejvíce horizontální hierarchickou strukturu skulptury se aktéři též naučili něco o samotném provozu bistra/baru. Z tohoto úhlu pohledu je projekt pro účastníky laboratoriem nejen nových vztahů, ale i dovedností a zároveň možností přivydělat si při studiu na živobytí. Co se cen týče, jsme vedeni jako studentský klub, tedy jsou všechny ceny jídel/nápojů pouze doporučené a jedná se o dobrovolné příspěvky.

Dalším, a pro mě osobně primárním aspektem prostoru Vegýny je výše zmiňovaná funkce studentského klubu. Za dobu fungování se v tomto prostoru udála řada workshopů (např. programování s Andreasem Gajdošíkem), přednášek (především studentská iniciativa H. Art), ale také jsme zrealizovali projekce, či koncert (Evropská Unie, Střed Světa). Mimo oficiální akce na místě nezřídka vysublimují také akce oficiálně neplánované, a to především díky kýžené nízkoprahovosti klubu. S tím je spojeno časté obývání Vegýny studenty i po oficiálních zavíracích hodinách kuchyně. Nezřídka se také stane, že klub částečně supluje jakousi „školku“, nebo lépe krátkodobé svěřením dětí do péče ochotných studentů vyučujícími, či studenty s dětmi. Klub dále kromě jednoho reproduktoru disponuje též projektorem, plátnem a herní konzolí Playstation 3. Tato kombinace zajišťuje anestetickou funkci pro studenty, přeestetizované výukou či tvorbou.

Obhajoba projektu

Stěžejní část projektu vidím především v lidech, kteří se na něm aktivně podílejí. Primárně mi jde o to, aby tato sociální skulptura byla více dílem kolaborativním, než participativním. Proto bude při její obhajobě kladen důraz právě na ně. Oslovil jsem tedy jednotlivé studenty, kteří se na projektu aktivně podílejí, aby si na termín mých magisterských obhajob udělali čas a připravili si povídání o vlastních zkušenostech z Vegýny,

a případné srovnání s jinými provozy, na nichž se podíleli. Ti budou své zkušenosti všichni najednou prezentovat do mikrofonů uvnitř klubu, zatímco výstupy mikrofonů budou vyvedeny ven, kde bude stát komise. Zde se nabízejí dva způsoby realizace:

1.) Výstupy půjdou do mixu, z něhož potom povedou do reproduktorů před Vegýnu. Pomocí přepínače bude komise moci volit mezi jednotlivými vstupy.

2.) Každý výstup půjde do jednotlivých sluchátek a vyučující si je mezi sebou budou vyměňovat.

V obou případech bude komise stát na chodbě a dovnitř pouze nakukovat. Stejně tak ani v jednom případě nebude možné si zvlášť vyposlechnout všechny jednotlivé vypovídající studenty. Samotní členové komise si tak budou sami skládat scénář této performance, ne nepodobné rozhlasové hře.

Není radno rovněž zapomínat na studenty a vyučující, kteří se projektu účastní pasivně, tedy, že prostor využívají, aniž by se nutně museli jakkoliv jinak podílet na jeho chodu. Tato rovina s sebou nese bezpočet dalších nově vznikajících vztahů, projektů a intervencí, jejichž prozkoumání by však bohužel vydalo na další magisterskou, či možná spíše disertační práci. Avšak k jisté evaluaci této podstatné části komunity posloužila celofakultní anketa, která proběhla v lednu 2019 a byla zaměřena na celkové vnímání projektu ze stran pracovníků, vyučujících a studentů. Na základě této ankety (za jejíž vypracování, rozdání, sesbírání a následné zpracování zde tímto velmi děkuji Mgr. Monice Šimkové) jsme byli schopni vykročit o něco blíže směrem ke spokojenosti lidí, jež se na projektu podílí „pouze“ pasivně.

Zasazení díla do relevantních souvislostí umělecké praxe

Prostor kavárny/hospody je s uměleckým světem spojen už po několik staletí. To se projevuje i v tvorbě samotné, a to ať už vzpomeneme malby, jako je např. Piják Absinthu, nebo samotné prostory – např. Kabaret Voltaire. Nebudu se zde pouštět do rozsáhlých polemik nad tím, co je na tomto prostředí pro umělce tak přitažlivého. Zda bohapustá konzumace nápojů a pokrmů, či třeba prosté shledávání se a debatování s ostatními lidmi podobných zájmů. Ať je to jakkoliv, záliba v kavárenském/hospodském prostředí se uměleckým světem táhne jako červená nit a zatím se nezdá, že by se toho blížil konec.

Jak už bylo zmíněno na začátku, dílo můžeme kontextualizovat např. s projekty vztahového umění z 90. let, jak je popisuje francouzský kurátor a kritik umění Nicolas Bourriaud ve své knize *Relational Aesthetics*. Bourriaud je zároveň tvůrcem termínu, který je titulem zmíněné knihy. Spatřuje zde horizont umění 90. let ve sféře lidských interakcí a její kontext, spíše než deklarování nezávislého a *soukromého* symbolického prostoru. Význam díla se tak vytváří kolektivně a publikum samotné se stává komunitou. Tento postoj zároveň můžeme vnímat jako reakci na posun od výroby produktů k ekonomice služeb, ale též na čím dál větší hojnost virtuálních vztahů vytvářených internetem a globalizací. Právě touha po fyzičtější interakci mezi lidmi, přesněji setkávání se tváří v tvář můžeme vnímat jako jeden z hlavních aspektů, který k tomuto obratu v umění vedl. Umělecké dílo je tak bráno jako „sociální forma“, která dokáže vytvářet pozitivní mezilidské vztahy. Zde se dostáváme ke kritice Bourriaudovy teorie a onou kritičkou je Claire Bishop. Ve své knize *Antagonism and Relational Aesthetics* se zabývá přehlíženými rovinami vztahově-estetických prací, jak je

popisuje Bourriaud. Ten zmiňuje, že vztahy vznikající v rámci těchto děl umožňují dialog, a tak jsou automaticky demokratické, a tedy dobré.¹ Dále uvádí, že v důsledku taková díla automaticky získávají politické implikace a emancipační efekt. Kritéria hodnocení otevřených, participativních děl tak podle něj nejsou pouze estetická, ale také politická či dokonce etická. Musíme tak dle něj hodnotit „vztahy“, které díla vztahového umění vytvářejí.²

Zásadní výtká Claire Bishop se vztahuje k oné domnělé demokratické povaze vznikajících vztahů. Odvolává se zde na antagonismus, což je vztah mezi neúplnými identitami. Přítomnost „Druhého“ nám tak zabraňuje, abychom byli naprosto sami sebou. Z toho plyne, že vztah nepovstává z plných totalit, nýbrž z nemožnosti jejich ustavení.³ Ohrožení oním „Druhým“ tak transformuje naši vlastní představu sebe sama. Na úrovni společnosti to potom znamená, že nikdy není plně ustavena. Jakožto podmínky možnosti existence pluralistické demokracie, jsou konflikty a antagonismy zároveň ustavujícími podmínkami nemožnosti jejího definitivního dosažení.⁴

Claire Bishop proto vnímá interakce, vznikající těmito vztahově estetickými díly, jako nedemokratické, protože až příliš komfortně zapadají do ideálu subjektivity jako celku a komunity, jako imanentní soudržnosti. Takovéto „mikrotopie“ v sobě podle ní neobsahují žádné vnitřní napětí a uvádí, že jsou vztahy vytvářené takovými díly od základu harmonické, protože vytvářejí komunitu z lidí, které už od začátku něco spojuje, a proto se spolu vzájemně snáze identifikují.⁵

Vezměme si pro demonstraci kritiky od Claire Bishop například projekty Rikrita Tiravaniji. Ten proslul především svým vařením v galeriích pro návštěvníky, což bylo zároveň celým prezentovaným dílem. Zajímavá rovina potom nastává ve chvíli, kdy autor využívá své etnicity k tomu, aby za sebe mohl posílat vařit někoho jiného s prostými instrukcemi, ať se usmívá, když se jej někdo bude na něco ptát. Tímto nejenže pracuje podvrtně s identitou autora, ale navíc tím nastavuje zrcadlo „bílé“ společnosti, pro niž jsou často příslušníci jednotlivých ostatních etnik „všichni stejní“.

Nebudeme se zde nyní zabývat onou podvrtnou hrou s identitou, ale zaměříme se na samotné jádro díla, a tedy vaření zdarma pro návštěvníky galerie. Tiravanija sám prohlašuje, že nabízí „zkušenost soudržnosti, svobodný sociální prostor, azyl pro každého“. Na rozdíl od Bourriauda, pro kterého je to *co* a pro *koho* Tiravanija vaří méně důležité, než fakt, že to rozdává zadarmo, Claire Bishop problematizuje právě tyto přehlížené aspekty. Vytýká zde, že není problematizován kontext, ve kterém díla fungují. Etická a politická rovina zde pro ni hraje zásadní aspekt a proto se naopak ptá: „Kdo je onen *každý*, kterého Tiravanija zmiňuje?“⁶ V konečném důsledku totiž při vaření v galerii např. v New Yorku je onen pokrm podáván zdarma lidem, kteří si jej v drtivé většině nemají problém zaplatit a celá akce tak

¹ Claire Bishop. *Antagonism and Relational Aesthetics*. October, no. 110, 2004, s. 65

² Nicolas Bourriaud. *Relational Aesthetics*. Dijon: Les Presses du Réel. Collection Documents sur l'art, 2002, s. 109

³ Simon Critchley and Chantal Mouffe. „Introduction“ in *Deconstruction and Pragmatism*. New York: Routledge, 1996, s. 11.

⁴ Claire Bishop. *Antagonism and Relational Aesthetics*. October, no. 110, 2004, s. 65

⁵ Claire Bishop. *Antagonism and Relational Aesthetics*. October, no. 110, 2004, s. 66

⁶ Claire Bishop. *Antagonism and Relational Aesthetics*. October, no. 110, 2004, s. 64

přeměňuje galerii spíše na jakýsi noční klub, kde mohou navazovat pracovní či intimní vztahy obchodníci s uměním, umělci a další z množiny návštěvníků New Yorských galerií. Tyto všechny spojuje jedna věc, a tou je zájem o umění. Což je onen počáteční spojující prvek, který s pomocí Claire Bishop zmiňuji výše.

Mám-li uvést též příklad z českého prostředí, nejviditelnější personou na poli vztahové estetiky je u nás pravděpodobně Kateřina Šedá. Kdybychom např. na jeden z jejích nejčerstvějších počinů, a tím je projekt UNES-CO v Českém Krumlově, aplikovali požadavky, které vznášá Claire Bishop, zjistíme, že leč se jedná o dílo z roku 2018, řadí se svou povahou právě spíš k projektům z 90. let, jak je popsal Bourriaud.

Zhodnocení dosažených výsledků projektu a jeho další pokračování

Za dva semestry se nám podařilo ustálit jádro skulptury a ustát tak případné fluktuace studentů. Toto jádro, stejně jako okolní struktura je poskládáno ze studentů různých ateliérů i ročníků. Společně se nám podařilo nastavit postupy a pravidla, s jejichž pomocí jsme schopni udržovat v chodu jak klub, tak i kuchyň a bar a to i v případě, že většina lidí ze skulptury je zrovna nepřítomna (např. z důvodu plenérů a školních výjezdů). Tato nehierarchická samosprávnost je nutná z důvodů dlouhodobého chodu Vegýny. Další roky tak nebude naprosto nezbytné, abych se na projektu dál aktivně podílel, i když tuto možnost nevylučuji, rád bych tak případně činil dobrovolně a nikoliv za účelem záchrany potápějící lodi. Projekt tak bude fungovat, dokud o něj budou mít studenti zájem. Co se týče aspektu čistě veganské kuchyně, podařilo se nám vydat na tuny rostlinných pokrmů a snížit částečně environmentální dopad stravování se na půdě školy. Stále bohužel probíhají jednání o zřízení kompostu, který by pomohl zužitkovat množství rostlinného odpadu z kuchyně. Správce areálu o tom však zatím nechce ani slyšet a odvolává se na hrozící nebezpečí potkanů. Při dodržování zásad správného kompostování je však tato obava lichá a nám nezbyvá než doufat, že se nám to správci podaří vysvětlit.

Dále jsme se s jedním studentem FaVU, Petrem Nápravníkem, domluvili, že nám klub vymaluje svou nezaměnitelnou ornamentální tvorbou. Tato „výzdoba“ má být zároveň jeho bakalářskou prací.

Se současným děkanem, Filipem Cenkem, je nyní v jednání zřízení studentského spolku. Takto by bylo např. možné vyčlenit v rozpočtu školy prostředky na důstojné fungování klubu a zároveň také vznikne legislativní rámec pro budování komunity i s absolventy a „přáteli“ fakulty.

Na závěr chci poděkovat všem, co do projektu jakkoliv aktivně přispěli, jmenovitě to jsou: Ivana Rovenská, Viktoriya Tselych, Kristýna Gajdošová, Pavel Sterec, Barbora Benčíková, Barbora Kropáčková, Tadeáš Polák, Anna Tesařová, Pavlína Firicová, Michaela Rapavá, Iveta Stehlíková, Kateřina Molišová, Adéla Venturová, Natálie Pešková, Lenka Volfová, Petr Jermář, Petr Novák, Nikol Hoangová, Jiří Eliáš Slovák, David Jezelínek, Alice Šindelářová, Andreas Gajdošík, Hana Blatná, Dana Kinclová, Monika Rygálová a Tereza Vinklárková.

Seznam použitých zdrojů

- Claire Bishop. *Antagonism and Relational Aesthetics*. October, no. 110, 2004.
- Nicolas Bourriaud. *Relational Aesthetics*. Dijon: Les Presse du Réel. Collection Documents sur l'art, 2002.
- Simon Critchley and Chantal Mouffe. „Introduction“ in *Deconstruction and Pragmatism*. New York: Routledge, 1996.

OBRAZOVÁ ČÁST

První den, akce, 26. 9. 2018, 11.00 – 11.30, vnitroblok Údolní 53 (před budovou U4)

Nejlepší barman, akce, 19. 1. 2018, 12.20 – 12.21, Vegýna, Údolní 53 (budova U4), Brno

Detašované pracoviště Vegýny v galerii Jelení, akce/instalace/performance, 22. 1. 2019, 19:00 – 23:00, galerie Jelení, Dukelských Hrdinů 25A, Praha 7-Letná

Anestetizace pomocí hry GTA 5 na Playstation 3, 6. 11. 2018, 15:00 – 17:00, Vegýna, Údolní 53 (budova U4), Brno

Koncert kapely Evropská Unie, 4. 4. 2019, 20.00- 20.30, Vegýna, Údolní 53 (budova U4), Brno